

*SANT PERE DE BESALÚ 1003-2003. UNA HISTÒRIA DE
L'ART. UNA HISTORIA DEL ARTE*

*LAURA BARTOLOMÉ, MIQUEL ÀNGEL FUMANAL, LOURDES DE SANJOSÉ I
IMMA MIR*

Ajuntament de Besalú, 2003



Sant Vicenç de Besalú, segurament l'església i monestir més important del romànic garrotxí i un dels més destacats del patrimoni gironí i català, es mereixia una monografia seriosa i rigorosa, amena i assequible. Ha estat possible gràcies als esforços col·lectius dels historiadors de l'art Laura Bartolomé, Miquel A. Fumanal, Lourdes de Sanjosé i Imma Mir. El nucli del treball procedia de la Beca de Ciències Socials i Humanes Ciutat d'Olot, atorgada el 1999 a Miquel A. Fumanal. Trobar un equip format per investigadors de diferents èpoques que segueixi un fil conductor, sense dissonàncies, repeticions o oblots, és infreqüent i d'agair.

Editada el 2003, per l'Ajuntament de Besalú i la Diputació de Girona, el pretext fou el mil·lenari de la consagració de l'església (tot i haver estat fundada vint-i-cinc anys abans). En realitat, no calien justificacions commemoratives per demostrar la seva necessitat i urgència. L'actualització i la reinterpretació dels vells documents fins ara coneguts, junt a les noves aportacions documentals i a recents descobriments, donen un gir integral a la interpretació d'aquest monument. Una anàlisi de la bibliografia (sistematitzada i ordenada cronològicament!) ens permet veure quin interès ha despertat el monestir al llarg de la història: són fonamentals les contribucions dels clergues erudits (Villanueva i Barraquer, ss. XVIII-XIX), fins als historiadors, historiadors de l'art i arquitectes (Monsalvatje, Puig i Cadafalch o Gudiol, en els primers terços del segle XX). Posteriorment cridà l'atenció d'especialistes estrangers (amb Marcel Durliat al capdavant) que donaren una forta empena de reconeixença internacional.

Així doncs, *a priori*, semblaria que podien esgotar-se les possibilitats de recerca, i ha estat tot el contrari. Entre les fonts consultades, destaquen, per un

costat, els Llibres de Negocis del monestir, i per altre, les pràcticament inèdites visites claustrals, o sigui, les que la Congregació Claustral Tarraconense i Cesaugustana realitzava cada tres anys als monestirs de la pròpia orde benedictina (i de manera paral·lela, si es donava el cas, a les visites pastorals). Enmig d'aquesta ingent informació, destriar-ne els temes relatius a l'art és un tasca feixuga i meritosa. Potser hi trobem a faltar aquelles qüestions i aquells aspectes relacionats amb la vida interna de la comunitat monacal, que tan desenvolupen els visitadors benedictins; per exemple, al segle XVI seran objecte obsessiu de reforma de Felip II, per ser lloc de violències, negocis particulars i relacions sexuals il·lícites.

Dels primitius edificis dels segles X i XI, fundats pels comtes Miró i Bernat, no en queda res, i només ens trauria de dubtes una excavació arqueològica sota l'actual temple o els voltants. En canvi, en el darrer quart del segle XIII, amb la consolidació del monestir dins la vila, amb tots els privilegis i les exempcions, es projectà un espectacular edifici, dins un procés de renovació de monestirs benedictins del comtat de Barcelona. El nou temple suposà la integració de l'arquitectura i l'escultura, desenvolupada a partir d'un mateix i complex programa director perfectament orquestrat, amb una excel·lent mostra d'influències de procedències diverses (dels tallers provençals, rossellonesos i de Serrabona-Cuixà). A part dels magnífics testimonis escultòrics conservats *in situ*, un procés de recerca paral·lel al d'arxiu ha permès localitzar i reunir tots aquells materials arqueològics i peces artístiques, descontextualitzats i dispersos en museus i col·leccions particulars, dels quals no es coneixia la ubicació exacta i real, però se'n tenien nocions suggerides pels documents i pels viatgers (per exemple, Francisco de Zamora, a finals del segle XVIII, descrivia un claustre ja mig enrunat). Precisament, una sorpresa sumament suggeridora han estat les recreacions virtuals fetes a partir d'aquestes mínimes parts. Així doncs, el complex monumental del monestir degué tenir unes dimensions de tal magnitud que se'ns escapen de la nostra percepció.

Les empreses artístiques continuaren durant la baixa edat mitjana i a l'època moderna a pesar dels avatars polítics, econòmics o socials; trobem magnífics exemples d'arquitectura (amb un possible claustre del segle XIV, una casa abacial i un campanar –del 1526–), d'orfebreria (on destaca una creu processional de plata daurada –de 1417– i les urnes-reliquiaries dels sants Prim i Felicià –de 1418–) o de campanes (de 1438 i 1685). Els exemples de sepultures i làpides, encastades a l'exterior de l'església (de famílies locals) i al paviment de l'església (dels abats), són notables.

Les abundants fotografies, claus en tota investigació, han aportat un altre contrapunt a la documentació escrita. Ens permeten tenir una idea de com era el monestir a principis del segle XX: primer, per contrastar les mancances i les destruccions ocorregudes el 1936, i, segon, per veure la transformació que sofrí l'església al llarg dels segles (amb els canvis de moda i gustos artístics). O sigui, la convivència pacífica entre l'avui despullada, buida i insulsa arquitectura romànica i les modificacions que s'hi feren a l'època moderna (com són els retaules barrocs de les capelles, les pintures murals o el cadiram del cor), lluny d'una fictícia 'unitat d'estil' que encara sovint es pregona en algunes restauracions.

Si veiem completada properament la Col·lecció Comtal (amb l'església parroquial de Sant Vicenç, la col·legiata de Santa Maria i l'església de l'hospital) amb el bon nivell i qualitat que els autors han demostrat fins ara, només podem esperar i augurar-los un èxit segur.

Xavier Solà Colomer

